

Volume 21, Issue 2
December 2023

ISSN 1731-8297, e-ISSN 6969-9696
<http://czasopisma.uni.opole.pl/index.php/osap>

COMMENTARY
received 2023-06-13
accepted 2023-08-16
published online 2023-11-29

**Glosa do wyroku Sądu Rejonowego w Łęczycy
z 1.06.2017 r. (II K 201/16) [w przedmiocie
uzasadnionej obawy ucieczki lub ukrycia się
oraz zastosowania przymusu bezpośredniego
na potrzeby zatrzymania]**

**Gloss to the judgment of the District Court in Łęczycza
of June 1, 2017 (II K 201/16) [on the justified fear
of flight or hiding of a suspected person and the use
of direct coercion for the purpose of detention]**

MICHAŁ PRUSEK

Uniwersytet Opolski

ORCID: 0000-0002-4652-5529, michal.prusek@uni.opole.pl

Citation: Prusek, Michał. 2023. Glosa do wyroku Sądu Rejonowego w Łęczycy z 1.06.2017 r. (II K 201/16) [w przedmiocie uzasadnionej obawy ucieczki lub ukrycia się oraz zastosowania przymusu bezpośredniego na potrzeby zatrzymania]. *Opolskie Studia Administracyjno-Prawne* 21(2). DOI: 10.25167/osap.5138 [Epub ahead of print].

Abstract: The fear of suspect's fleeing and hiding has been the basis of proper detention for several decades. Nevertheless, it is not interpreted uniformly. The fulfillment of the commented base raises doubts if a person moves away from his own driveway towards the house, closes himself in the house and moves inside it, avoiding contact with policemen. Moreover, the jurisprudence ignores the problem of the insufficient basis for the application of direct coercion for the purposes of conducting a trial detention.

Keywords: fear of fleeing, fear of hiding, direct coercion, trial detention, proper detention

Abstrakt: Obawa ucieczki i ukrycia się od kilku dekad stanowi podstawę zatrzymania właściwego. Mimo to nie jest interpretowana w sposób jednolity. Wątpliwości budzi speł-

nienie komentowanej podstawy, jeżeli osoba oddała się z własnego podjazdu w stronę domu, zamyka się w domu oraz przemieszcza się w jego wnętrzu, unikając kontaktu z policjantami. Ponadto w orzecznictwie pomija się problem niewystarczającej podstawy stosowania przymusu bezpośredniego na potrzeby przeprowadzenia czynności zatrzymania procesowego.

Słowa kluczowe: obawa ucieczki, obawa ukrycia się, przymus bezpośredni, zatrzymanie procesowe, zatrzymanie właściwe

1. Wprowadzenie

Mimo upływu dekady od uchwalenia ustawy z 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (dalej: u.ś.p.b.) problematyka stosowania przymusu bezpośredniego w postępowaniu karnym nadal nie cieszy się należyтым zainteresowaniem doktryny. Stan ten należy uznać za wysoce niezadowolający, jeśli się uwzględni, że przymus bezpośredni bez wątplenia stanowi ograniczenie praw człowieka, a jakość i kompletność przepisów w komentowanym zakresie budzi sporo wątpliwości. Wady systemu środków przymusu bezpośredniego, który został utworzony w wyniku uchwalenia u.ś.p.b. (Prusek 2021: 100–101), mają bezpośredni wpływ na kształt wydawanych orzeczeń, czego dowodzi głosowany wyrok. Zarazem jednak mimo zakorzenionej już w przepisach ustawy z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (dalej: k.p.k.) instytucji zatrzymania właściwego, okazuje się, że również ocena zaistnienia przesłanek jej zastosowania może budzić wątpliwości.

Uzasadniając wybór głosowanego wyroku, należy także podkreślić, że kontrolę sądową w zakresie stosowania środków przymusu bezpośrednio w postępowaniu przygotowawczym zasadniczo sprawują sądy rejonowe, co sprawia, że to orzeczenia wskazanych sądów wydają się najlepiej ukazywać tendencje interpretacyjne w orzecznictwie i stanowią atrakcyjny materiał do rozważań w kwestii stosowania środków przymusu bezpośredniego w procesie karnym.

W wyroku z 1 czerwca 2017 r. (wyrok Sądu Rejonowego w Łęczycy z 1 czerwca 2017 r., II K 201/16, LEX nr 2362004) podjęto się interesującej analizy zachowania funkcjonariuszy Policji przez pryzmat realizacji znamion przestępstwa przekroczenia uprawnień lub niedopełnienia obowiązków w związku z zastosowaniem środków przymusu bezpośredniego podczas czynności zatrzymania właściwego. Niniejsza glosa nie tyle zmierza do analizy podstaw przypisania odpowiedzialności karnej oskarżonym, co do weryfikacji poprawności zachowania oskarżonych w świetle art. 244 § 1 k.p.k. oraz przepisów u.ś.p.b.

2. Stan faktyczny

Interwencja oskarżonych funkcjonariuszy Policji została podjęta w następujących okolicznościach.

W dniu 17 czerwca 2015 r. oskarżeni pełnili służbę oznakowanym radiowozem. W trakcie pełnienia służby ujawnili wykroczenie drogowe popełnione przez pokrzywdzonego, który prowadził pojazd na drodze publicznej bez zapiętych pasów bezpieczeństwa. Mimo wezwania do zatrzymania pojazdu za pomocą wydawanych przez umundurowanych oskarżonych sygnałów, pokrzywdzony nie zatrzymał się do kontroli drogowej. Oskarżeni udali się więc za pokrzywdzonym do jego miejsca zamieszkania i zatrzymali radiowóz przed posesją pokrzywdzonego. Następnie poinformowali pokrzywdzonego o przyczynie interwencji oraz wezwali do okazania dokumentów. Z uwagi na to, że pokrzywdzony nie miał przy sobie prawa jazdy, udał się po nie do domu, po czym wrócił do funkcjonariuszy. Oskarżeni zaproponowali pokrzywdzonemu zakończenie postępowania w drodze mandatu za niezatrzymanie się do kontroli drogowej mimo wydanego sygnału przez osobę upoważnioną oraz za nieposiadanie przy sobie prawa jazdy. Pokrzywdzony w odpowiedzi odmówił przyjęcia mandatu, wobec czego oskarżeni zdecydowali o zatrzymaniu prawa jazdy pokrzywdzonego w związku z podejrzeniem popełnienia wykroczenia z art. 92 § 2 ustawy z 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń.

Podczas trwania interwencji pokrzywdzony stawał się coraz bardziej agresywny. Zgłaszał zastrzeżenia co do funkcjonowania Policji oraz zachowania oskarżonych. Prowokował do wyjścia z radiowozu i użycia siły. Oskarżeni wezwali pokrzywdzonego do zachowania zgodnego z prawem pod rygorem możliwości zastosowania przymusu bezpośredniego. Gdy pokrzywdzony otrzymał pokwitowanie zatrzymania prawa jazdy, skomentował to w wulgarny sposób oraz określił funkcjonariusza przy użyciu słów powszechnie uznawanych za obraźliwe. Następnie pokrzywdzony odwrócił się i zaczął szybko oddalać się w stronę domu. Oskarżeni wyszli z radiowozu i wezwali pokrzywdzonego do zatrzymania się. Wobec braku reakcji pokrzywdzonego na ich słowa, oskarżeni ruszyli za pokrzywdzonym w celu zatrzymania go. Gdy pokrzywdzony znalazł się w domu, zamknął drzwi i chwycił za klamkę. Jeden z oskarżonych, próbując otworzyć drzwi, urwał klamkę. Gdy oskarżeni weszli do domu pokrzywdzonego, ten uniósł pięści do góry, przyjmując tzw. postawę bokerską. Kolejne wezwanie do zachowania zgodnego z prawem nie odniosło rezultatu, zatem oskarżeni użyli wobec pokrzywdzonego żelu pieprzowego. Z uwagi na to, że pokrzywdzony szarpał się, uniemożliwiając zatrzymanie, oskarżeni użyli siły fizycznej poprzez założenie uchwytu ramieniem na szyi oraz wykręcanie rąk celem założenia kajdanek. Pokrzywdzony odpychał oskarżonych, szarpał ich i zadawał uderzenia. Jeden z oskarżonych zadał leżącemu pokrzywdzonemu

uderzenie pięścią w korpus. Następnie pokrzywdzonemu założono kajdanki i wyprowadzono go z domu. Zdarzenie było filmowane telefonem przez córkę pokrzywdzonego.

Przed osadzeniem w pomieszczeniu dla osób zatrzymanych pokrzywdzony został przewieziony do placówki medycznej w celu przeprowadzenia badania i udzielenia pomocy medycznej. Stwierdzono, że wskutek interwencji pokrzywdzony doznał obrażeń ciała w postaci zaczerwienienia skóry prawego nadgarstka, obrzęku powiek prawego oka, podrażnienia spojówki lewego oka oraz wylewu podspojówkowego lewego oka. Tym samym uznano, że pokrzywdzony doznał innych niż określone w art. 156 § 1 ustawy z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (dalej: k.k.) naruszeń czynności narządu ciała i rozstroju zdrowia trwających nie dłużej niż 7 dni. Po przewiezieniu pokrzywdzonego do jednostki Policji sporządzono protokół, w którym jako podstawę zatrzymania przyjęto znieważenie i naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariuszy Policji podczas i w związku z pełnieniem obowiązków służbowych.

3. Stanowisko sądu

W świetle powyższych okoliczności sąd uznał, że spełnione zostały przesłanki zatrzymania właściwego z art. 244 § 1 k.p.k. Pokrzywdzony popełnił czyn z art. 226 § 1 k.k., tym samym spełniona została przesłanka uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa. Następnie pokrzywdzony odwrócił się od oskarżonych i mimo wezwania do zatrzymania się, udał się do swojego domu, zamknął drzwi i trzymał klamkę. Sąd uznał za czytelną intencję oddalenia się z miejsca interwencji i ukrycia się we własnym domu. Ponadto po wejściu oskarżonych do domu pokrzywdzonego ten przemieszczał się do kolejnych pomieszczeń, był agresywny wobec oskarżonych i utrudniał zatrzymanie. Zachowanie pokrzywdzonego świadczyło o zamiarze ucieczki, ukrycia się, przez co została zrealizowana przesłanka pozytywna szczególna zatrzymania właściwego.

Również użycie środków przymusu bezpośredniego przez oskarżonych zostało uznane przez sąd za prawidłowe. Pokrzywdzony był agresywny, prowokował oskarżonych oraz przyjmował postawę gotowości do walki. Oskarżeni wezwali go do zachowania zgodnego z prawem pod rygorem zastosowania przymusu bezpośredniego. Pokrzywdzony nie spełnił poleceń oskarżonych oraz stawiał opór, co zdaniem sądu uzasadniało użycie żelu pieprzowego, kajdanek oraz siły fizycznej w postaci duszenia oraz uderzenia. Duszenie sąd uznał za technikę obezwładniania dopuszczalną przy zatrzymaniu zgodnie z przepisami u.ś.p.b. Szerzej sąd wypowiedział się w zakresie legalności uderzenia pokrzywdzonego. Zgodnie z art. 14 ust. 2 u.ś.p.b. uderzenia można zadawać wyłącznie je-

żeli uprawniony działa w celu odparcia zamachu na życie lub zdrowie własne lub innych osób, albo na mienie lub przeciwdziałania ucieczce. Zdaniem sądu w świetle powyższych okoliczności oskarżeni nie byli uprawnieni do zadawania uderzeń, gdyż nie zaistniały podstawy wskazane w art. 14 ust. 2 u.ś.p.b. W tym zakresie jednak przekroczenie uprawnień przez jednego z oskarżonych nie stanowiło zachowania o stopniu społecznej szkodliwości wyższym niż znikomy, co zgodnie z art. 1 § 2 k.k. jest konieczne do pociągnięcia do odpowiedzialności karnej. Sąd wskazał, że bardziej dotkliwe dla pokrzywdzonego byłoby stosowanie siły fizycznej zgodnie z przepisami, w tym ciągnięcie oburącz ręki pokrzywdzonego do tyłu lub dociskanie kolanem do podłoża. Ból wynikający z uderzenia, odbierający siły i oddech pokrzywdzonemu, został zadany nie z zamiarem znęcania się, lecz w celu skrócenia czasu trwania interwencji i umożliwienia założenia kajdanek.

Głosowanym wyrokiem sąd uniewinnił oskarżonych od popełnienia zarzucanych czynów z art. 231 § 1 k.k. w zb. z art. 157 § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k.

4. Uzasadniona obawa ucieczki lub ukrycia się

O ile trudno kwestionować zaistnienie w niniejszej sprawie przesłanki pozytywnej ogólnej zastosowania zatrzymania, o tyle pewne wątpliwości można podnieść w zakresie istnienia obawy ucieczki lub ukrycia się pokrzywdzonego w niniejszej sprawie.

Bowiem obawę ucieczki postrzega się jako subiektywne odczucie, uzasadnione okolicznościami sprawy i zgromadzonymi informacjami, że osoba podejrzana może podjąć zamierzone działanie zmierzające do opuszczenia dotychczasowego miejsca zamieszkania lub pobytu w celu uniemożliwienia lub utrudnienia przeprowadzenia z jej udziałem czynności procesowych (Cora 2015: 129–130; Stefański 1997: 43; Witkowska 2011: 86; por. Skorupka 2017: 23–24). Natomiast obawa ukrycia to również subiektywne i uzasadnione przekonanie, że osoba podejrzana zamierza oddalić się ze znanego miejsca zamieszkania w celu udaremnienia zidentyfikowania jej położenia i nawiązania z nią kontaktu, a tym samym uniemożliwienia dokonania skutecznego wezwania jej do stawienia na czynności procesu karnego (Stefański 1997: 43; Cora 2015: 131; por. Skorupka 2017: 23–24).

Związek obawy ucieczki lub ukrycia się z opuszczeniem miejsca zamieszkania lub pobytu znajduje oparcie w orzecznictwie, gdzie jako okoliczności uzasadniające omawianą przesłankę wskazywano „włóczęgowski tryb życia” (Stefański 2000b: 673; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 30 grudnia 1991 r., Akz 110/91, Legalis nr 288495; por. postanowienia Sądu Apelacyjnego

w Katowicach: z 14 lutego 2018 r., II AKz 90/18, LEX nr 2518023; z 14 stycznia 2015 r., II AKz 813/14, LEX nr 1665568; z 15 kwietnia 2009 r., II AKz 256/09, LEX nr 512063), długotrwałe nieprzebywanie w miejscu zamieszkania (postanowienia Sądu Apelacyjnego w Krakowie: z 1 lipca 1992 r., II Akz 118/92, Legalis nr 288588; z 28 maja 1991 r., II Akz 28/91, Legalis nr 288431; z 17 listopada 1993 r., II Akz 318/93, LEX nr 27941; z 30 czerwca 2005 r., II AKz 246/05, LEX nr 156121), udaremnienie próby przekroczenia granicy (postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 19 sierpnia 1998 r., II Akz 216/98, LEX nr 35107), posiadanie lub uzyskiwanie dokumentów potrzebnych do wyjazdu (postanowienia Sądu Apelacyjnego w Katowicach: z 19 sierpnia 1998 r., II Akz 216/98, LEX nr 35107; z 25 września 2008 r., II AKp 147/08, LEX nr 477695).

W opozycji do zaprezentowanej interpretacji można jednak dostrzec w literaturze szerszą wykładnię przesłanki obawy ucieczki lub ukrycia się, rozumianej jako subiektywne przekonanie, że osoba podejrzana może niezwłocznie oddalić się z miejsca, w którym ma prawny obowiązek przebywać. Rzeczone miejsce jest wskazane przez organ procesowy, a osoba zobowiązana ma w nim pozostać na czas niezbędny do wykonania niecierpiących zwłoki czynności dowodowych (Kobus, Dziugiel 2006: 39; Skwarczyński 2020: 1065). Tymczasem obawa ukrycia się postrzegana bywa jako subiektywne i uzasadnione przekonanie, że osoba podejrzana może podjąć się zachowania mogącego udaremnić jej zidentyfikowanie czy kontakt z nią, a tym samym utrudnić prawidłowy tok postępowania poprzez uniemożliwienie skutecznego wezwania jej do udziału w czynnościach procesowych (Kobus, Dziugiel 2006: 41).

Również wskazana szersza wykładnia omawianej przesłanki znajduje wyraz w poglądach judykatury. Za okoliczności uzasadniające obawę ucieczki lub ukrycia się sądy przyjmują wzbranianie się przy zatrzymaniu poprzez zamknięcie drzwi wbrew wezwaniu funkcjonariuszy (postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 10 września 1996 r., II AKo 86/96, LEX nr 28430) albo samowolne opuszczenie budynku prokuratury, w którym podejrzany stawiał się na wezwanie (postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 5 sierpnia 1992 r., II AKz 154/92, LEX nr 27778).

Wydaje się jednak, że tak szeroka wykładnia obawy ucieczki lub ukrycia się nie znajduje uzasadnienia. Już na wstępie należy przypomnieć, że przepisy regulujące zastosowanie środków przymusu należą do przepisów wyjątkowych, stąd należy je interpretować w sposób ścieśniający (Świda 2008: 22–23; Poniowski 2008: 398; Waltoś 2008: 146–147; Cieślak 1984: 178–182; Wiliński 2021: 101–102; Marszał 2013: 44–45; Śliwiński 1961: 54–55). Ponadto zapewnienie udziału osoby podejrzanej albo oskarżonego w czynnościach procesowych jest raczej celem zatrzymania i przymusowego doprowadzenia (Cora 2015: 55; zob.

też Stefański, Zabłocki 2019a: 849), które bez wątpienia wymaga uprzedniego wydania stosownej decyzji procesowej (w zakresie wątpliwości co do realnego charakteru czynności oraz poprzedzenia zatrzymania właściwego decyzją procesową zob. Jeż-Ludwichowska, Kala, Lach 2002: 48; Skorupka 2021a: 597; 2017: 17; Stefański 1997: 52; Hofmański, Sadzik, Zgryzek 2011: 1333–1334; Marszał, Zagrodnik 2008: 92–94).

Słusznie zatem odróżnia się utrudnianie się postępowania od obawy ucieczki lub ukrycia się. Nie sposób bowiem każdego przypadku utrudniania postępowania czy utrudniania przeprowadzenia czynności sprowadzać do uzasadnionej obawy ucieczki lub ukrywania się. Zasadnie przyjmuje się, że „nie jest ucieczką przypadek, gdy oskarżony oddalił się bez zgody organu procesowego z miejsca czynności procesowej, w której jego udział był obowiązkowy. Jest to tylko utrudnianie postępowania karnego, ponieważ dla stwierdzenia ucieczki konieczne jest oddalenie się z miejsca pobytu” (Izydorczyk 2002: 120; Stefański, 1998: 131). Również w tym zakresie warto nawiązać do dorobku judykatury, gdzie wskazuje się, że niestawiennictwo na wezwanie przy jednoczesnym przebywaniu w miejscu zamieszkania lub pobytu samo w sobie nie stanowi uzasadnionej obawy ukrycia się lub ucieczki (postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 13 listopada 2002 r., II AKz 481/02, LEX nr 75050; postanowienia Sądu Apelacyjnego w Katowicach: z 24 lipca 2002 r., II AKz 651/02, LEX nr 75084; z 8 czerwca 2016 r., II AKz 288/16, LEX nr 2139309). Wydaje się zatem, że obawę ucieczki lub ukrycia się należy rozumieć jako zachowanie zmierzające do utrudniania postępowania poprzez opuszczenie miejsca zamieszkania lub pobytu (Stefański 2000a: 629; Dudka 2020a: 477; Eichstaedt 2018a: 886; Stefański, Zabłocki 2019a: 855–856). Wprawdzie wskazuje się, że obawę ucieczki może uzasadniać oddalenie się osoby podejrzanej w sposób gwałtowny z miejsca popełnienia przestępstwa (Paprzycki 2013: 771), czy też ujęcie osoby podejrzanej w trakcie pościgu po ucieczce z miejsca zdarzenia (postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 17 lipca 2018 r., II AKz 488/18, LEX nr 2615545). Słusznie jednak formułuje się postulat racjonalnej oceny zachowania osoby podejrzanej czy oskarżonego i odpowiedzi na pytanie, czy w przypadku rezygnacji z zastosowania środka przymusu osoba podejrzana albo oskarżony umknęliby wymiarowi sprawiedliwości (Skorupka 2021b: 637; 2017: 23–24). Tym samym obawę ucieczki lub ukrycia się może uzasadniać gwałtowne oddalenie się w bliżej nieokreślonym kierunku, ewentualnie w kierunku środka transportu. Tymczasem w wyżej zakreślonym stanie faktycznym pokrzywdzony stał przed swoją posesją, po czym oddalił się w kierunku domu, wszedł do budynku i zamknął się w nim, a następnie po wkroczeniu do domu oskarżonych poruszał się między pomieszczeniami. Trudno zakwalifikować takie zachowanie jako obawę ucieczki lub ukrycia się.

Dodatkowo podkreślenia wymaga, że dla zaistnienia obawy ucieczki lub ukrycia się osoby podejrzanej lub oskarżonego, ich zachowanie powinno być naznaczone intencją uniemożliwienia lub utrudnienia przeprowadzenia z ich udziałem czynności procesowych. Słusznie wskazuje się, że nie można zarzucić oskarżonemu ukrywania się, gdy nie ma on świadomości, że prowadzone jest przeciwko niemu postępowanie karne (Eichstaedt 2018b: 954; Dudka 2020b: 557; Skorupka 2021a: 598; 2017: 23–24; Grajewski, Steinborn 2013: 847–848; Stefański, Zabłocki 2019b: 1195–1196; Paprzycki 2013: 771). Na kanwie przedstawionego wyżej stanu faktycznego pokrzywdzony miał świadomość prowadzonego przeciwko niemu postępowania, lecz w sprawie o wykroczenie. Mając na uwadze dynamiczny przebieg interwencji, powstaje wątpliwość, czy pokrzywdzony, podejmując działania utrudniające przeprowadzenie czynności, był świadomy faktycznego wszczęcia postępowania karnego o przestępstwo z art. 226 § 1 k.k. Pokrzywdzony swoim zachowaniem prowokował oskarżonych do bójki. Zatem z uwagi na to, że nie oddalił się w bliżej nieokreślonym kierunku, lecz w stronę domu, a następnie nie próbował z niego uciec, można powziąć wątpliwość, czy jego zachowanie nie było podyktowane obroną przed ewentualnym atakiem ze strony oskarżonych.

Krótkiego omówienia wymaga także wpływ wysokości kar grożących za czyn z art. 226 § 1 k.k. na podstawy zatrzymania właściwego, a mianowicie kary grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. W doktrynie słusznie przyjmuje się, że wysoka kara za popełnione przestępstwo może stanowić motywację do ucieczki, jednak nie można uzasadniać obawy ucieczki lub ukrycia się jedynie wysokością grożącej kary (Stefański 2000b: 675; 1996: 57; 1998: 47–48; Buchała 1957: 56; Cora 2015: 131; Izydorczyk: 2002: 119; por. Murzynowski 1963: 91–94). Wszelki automatyzm w tym zakresie stanowiłby nieuzasadnioną ingerencję w prawa człowieka (Izydorczyk 2002: 119). Mniejszą skrupulatność przy zalecanej ostrożności można przyjąć w przypadku argumentacji braku obawy ucieczki lub ukrycia się poprzez odwołanie się do niskiej karalności czynu. W zakresie stosowania zatrzymania w doktrynie sygnalizuje się wprost słuszność podjęcia przez wymiar sprawiedliwości pewnego ryzyka, aby uszanować wolność człowieka (Buchała 1957: 56–57). Ponadto odstąpienie od zatrzymania w przypadku niskiej karalności przestępstwa dodatkowo może uzasadniać konstytucyjna zasada proporcjonalności oraz reguła umiaru w stanowieniu i stosowaniu przepisów z zakresu środków przymusu. Zgodnie bowiem z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (dalej: Konstytucja RP) ograniczenie praw człowieka nie może być nadmierne w stosunku do uzyskanej stąd korzyści. W ślad za przytoczonym przepisem przyjmuje się, że środek przymusu nie może powodować szkód, które byłyby oczywiście nieproporcjonalne w stosunku do zamierzonego celu (Koper 2019: 422–423;

Marszał, Zagrodnik 2008: 90–91, 99). Co więcej, nie negując samodzielności zatrzymania właściwego, należy pamiętać, że stanowi ono krótkotrwałą formę pozbawienia wolności, która ma na celu w szczególności zabezpieczenie osoby podejrzanej do czasu przedstawienia zarzutów i rozstrzygnięcia w przedmiocie zastosowania środków zapobiegawczych, w szczególności tymczasowego aresztowania (Cieślak 1982: 45; Stefański 2000a: 624–626; Skorupka 2021a: 598; Boratyńska, Czarnecki, Koper 2020: 688). Natomiast zgodnie z art. 259 § 3 i 4 k.p.k. tymczasowego aresztowania nie stosuje się, jeżeli przestępstwo zagrożone jest karą nieprzekraczającą roku, chyba że oskarżony ukrywa się, uporczywie nie stawia na wezwania lub w inny bezprawny sposób utrudnia postępowanie, albo nie można ustalić jego tożsamości.

Powyższe rozważania pogłębiają wątpliwości co do zastosowania zatrzymania właściwego w zarysowanym na wstępie stanie faktycznym. Niskie zagrożenie karą czynu z art. 226 § 1 k.k. z jednej strony znacznie osłabia obawę ucieczki lub ukrycia się, z drugiej natomiast stwarza ryzyko naruszenia konstytucyjnej zasady proporcjonalności ograniczenia praw człowieka oraz zasady umiaru stanowienia i stosowania przepisów dotyczących środków przymusu.

5. Zastosowanie przymusu bezpośredniego na potrzeby zatrzymania właściwego

Oprócz oceny zasadności i legalności zastosowania zatrzymania właściwego szerszej analizy wymaga także ocena prawidłowości jego przeprowadzenia dokonana przez sąd w głosowanym orzeczeniu w kontekście zastosowanych środków przymusu bezpośredniego.

Przypomnienia wymaga, że uchwalenie u.ś.p.b. stanowi wynik orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego kwestionującego zgodność z Konstytucją RP wcześniejszego stanu prawnego, w którym regulacja zastosowania środków przymusu bezpośredniego była niejednolita oraz niepełna, a ponadto znajdowała się nie tylko w licznych ustawach regulujących ustrój i organizację poszczególnych służb porządkowych, lecz również w rozporządzeniach (Prusek 2021: 34–43). Stan ten był niezadowalający, biorąc pod uwagę, że środki przymusu bezpośredniego stanowią ograniczenie praw człowieka, zatem przepisy powinny w tym zakresie spełniać wymogi klauzuli limitacyjnej z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP (Prusek 2021: 65–99; 2016: 154–155; 2017: 110–111; postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z 30 listopada 2010 r., S 5/10, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy. Seria A 2010, nr 9, poz. 126; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 17 maja 2012 r., K 10/11, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy. Seria A 2012, nr 5, poz. 51; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 5 marca 2013 r., U 2/11, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego).

tucyjnego. Zbiór Urzędowy. Seria A 2013, nr 3, poz. 24). W wyroku z 10 marca 2010 r. (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 10 marca 2010 r., U 5/07, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy. Seria A 2010, nr 3, poz. 20) Trybunał Konstytucyjny wskazał, że do materii ustawowej należy określenie rodzajów środków przymusu bezpośredniego, sposobu i celu ich stosowania, przypadków użycia tych środków, podmiotów decyzyjnych oraz osób, wobec których można podjąć decyzję o stosowaniu przymusu bezpośredniego, w szczególności ich statusu prawnego, zachowania czy sytuacji, w jakiej się znajdują (Prusek 2016: 154–155; 2017: 110–111). Gdy prace nad u.ś.p.b. zmierzały ku końcowi, Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 5 marca 2013 r. (U 2/11) uznał za niekonstytucyjne rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18 marca 2003 r. w sprawie poddawania badaniom lub dokonywania czynności z udziałem oskarżonego oraz osoby podejrzanej wydane na podstawie delegacji z art. 74 § 4 k.p.k. w zakresie, w jakim pozwalało na zastosowanie przymusu bezpośredniego. Wskutek interwencji Trybunału Konstytucyjnego ustawą z 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw ustawodawca dodał w art. 74 § 3a k.p.k. podstawę do stosowania przymusu bezpośredniego w postaci siły fizycznej i środków technicznych służących obezwładnieniu. Obecnie jest to jedyny przepis k.p.k., który pozwala na zastosowanie przymusu bezpośredniego w ramach wykonania czynności procesowych. W szczególności należy podkreślić, że k.p.k. *expressis verbis* nie zezwala na użycie środków przymusu bezpośredniego dla przeprowadzenia czynności zatrzymania właściwego.

W glosowanym wyroku sąd jako podstawę zastosowania siły fizycznej, chemicznych środków obezwładniających oraz kajdanek wskazał przepisy u.ś.p.b., nie precyzując jednak, który przepis wspomnianej ustawy stanowi źródło tych uprawnień.

Na podstawie art. 16 ust. 1 i 3 ustawy z 6 kwietnia 1990 r. o Policji, art. 2 ust. 1 pkt 9 oraz art. 11 pkt 11 u.ś.p.b. funkcjonariusze Policji mogą stosować przymus bezpośredni w przypadku konieczności zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą. Zgodnie z art. 14 ust. 1, 15 ust. 1 oraz 24 ust. 1 u.ś.p.b. siła fizyczna, kajdanki oraz chemiczne środki obezwładniające należą do tych, które mogą być użyte lub wykorzystane w ramach zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą. Oprócz wymienionych środków przepisy pozwalają na zastosowanie we wspomnianym przypadku także kaftana bezpieczeństwa, pasa obezwładniającego, siatki obezwładniającej, pałki służbowej, psa służbowego, pocisków niepenetracyjnych, przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej, kolczatki drogowej i innych środków służących do zatrzymywania oraz unieruchamiania pojazdów mechanicznych, pojazdu służbowego, środków przeznaczonych

do pokonywania zamknięć budowlanych i innych przeszkód, środków pirotechnicznych o właściwościach ogłuszających lub olśniewających.

Przypomnienia wymaga, że rozróżnia się zatrzymanie procesowe i pozaprocessowe. W ramach zatrzymania procesowego mieści się ujęcie obywatelskie, zatrzymanie właściwe oraz zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie. Niektórzy dodatkowo wskazują na zatrzymanie związane z poszukiwaniem osoby oraz zatrzymanie w postępowaniu w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych. Wśród zatrzymań pozaprocessowych wymienia się administracyjne, porządkowe, penitencjarne oraz zatrzymanie szczególne zastrzeżone w przepisach dotyczących odbywania służby wojskowej (Cora 2008a: 30–31; 2008b: 134–135; 2008c: 134–135; 2008d: 109, 111–112; 2008e: 72–75; Zagórski 2004: 87; Sowiński 2007: 131; Osińska 2008: 111; Witkowska 2011: 82–83). Każdą z wymienionych instytucji cechuje zasadniczo odmienny zakres przesłanek zastosowania, co ma także wpływ na zróżnicowany status osób, wobec których może zostać zastosowane zatrzymanie i w jego ramach przymus bezpośredni. Dla przykładu zgodnie z art. 244 § 1 k.p.k. zatrzymać można osobę podejrzaną albo podejrzanego, zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie można dodatkowo zastosować wobec świadka czy biegłego, natomiast zatrzymanie administracyjne stosowane jest w stosunku do osoby nietrzeźwej, która swoim zachowaniem daje powód do zgorszenia w miejscu publicznym lub w zakładzie pracy, bądź znajduje się w okolicznościach zagrażających życiu lub zdrowiu zarówno swojemu, jak i innych (Cora 2008d: 109). Tymczasem przepisy u.s.p.b. nie uwzględniają wspomnianych różnic i określają identyczny katalog środków dla wszystkich czynności zatrzymania. Trudno zatem uznać, aby spełniony został wymóg określenia w ustawie rodzajów środków przymusu bezpośredniego, sposobu i celu ich stosowania, przypadków użycia tych środków, osób, wobec których można podjąć decyzję o stosowaniu przymusu bezpośredniego, w szczególności ich statusu prawnego, zachowania czy sytuacji, w jakiej się znajdują, o czym wspomniał Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 10 marca 2010 r. (U 5/07). Należy przy tym mieć na względzie, że dyrektywy art. 31 ust. 3 Konstytucji RP wymagają precyzji i odpowiedniej jakości przepisów stanowiących ograniczenia praw człowieka.

W świetle powyższych uwag nie ulega wątpliwości, że u.s.p.b. jest instrumentem-katalogiem, do którego powinien sięgać ustawodawca przy stanowieniu przepisów procesowych. Nie sposób jednak wywodzić legitymacji do stosowania środków przymusu bezpośredniego w ramach czynności procesowych jedynie z przepisów u.s.p.b. Odtworzenie podstawy użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego wymaga współstosowania przepisów ustaw procesowych, u.s.p.b. oraz ustaw regulujących ustrój i organizację podmiotów uprawnionych (Prusek 2021: 132–133). Założenie o racjonalności prawodawcy

nakazuje przyjmować, że jest on świadomy przytoczonej zależności, skoro w art. 74 § 3a k.p.k. ustanowił podstawę stosowania przymusu bezpośredniego, znając jednocześnie brzmienie mających wejść w życie przepisów u.ś.p.b. oraz ustaw regulujących status służb porządkowych. Nie sposób zatem art. 74 § 3a k.p.k. postrzegać jako ustawowe *superfluum*.

Trudno zatem zgodzić się z poglądem wyrażonym w głosowanym wyroku, jakoby legitymacja zastosowania przymusu bezpośredniego w ramach zatrzymania właściwego wynikała jedynie z przepisów u.ś.p.b. Dopóki jednak prawodawca nie poszerzy podstaw stosowania środków przymusu bezpośredniego w przepisach k.p.k., błędna interpretacja przepisów może być powielana w praktyce stosowania prawa jako jedyny sposób uzasadnienia uprawnień funkcjonariuszy. Tym niemniej przypomnienia wymaga, że zgodnie z art. 7 Konstytucji RP organy państwowe mają nakaz działania na podstawie i w granicach prawa. Zakazuje się domniemania kompetencji oraz dowolnego, arbitralnego ich wykonywania (Tuleja 2016: 305; Woźniewski 2010: 396; Wojtyczek 1999: 103; Banaszak 2012: 78; uchwała Trybunału Konstytucyjnego z 10 maja 1994 r., W 7/94, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego 1994, nr 1, poz. 23). Wyjątkowo niebezpieczne jest trwale działanie bez podstawy prawnej korzystające z powszechnej aprobaty i kształtujące sytuację prawną, gdyż późniejsze zakwestionowanie podstawy działania może zrodzić spór między wykształconą już pewnością prawa a zasadą praworządności (Tuleja 2016: 305–306; por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 12 maja 2015 r., P 46/13, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy. Seria A 2015, nr 5, poz. 62).

Wreszcie należy odnieść się do oceny legalności uderzenia, zaprezentowanej przez sąd w głosowanym wyroku. Sąd zauważył, że zgodnie z art. 14 ust. 2 u.ś.p.b. używając siły fizycznej nie zadaje się uderzeń, chyba że uprawniony działa w celu odparcia zamachu na życie lub zdrowie własne lub innych osób albo na mienie lub przeciwdziała ucieczce. Następnie słusznie przyjął, że wymienione przesłanki do zadawania uderzeń nie zostały spełnione w zakresłonym we wstępie stanie faktycznym. Tym samym oskarżony, zadając uderzenie, dopuścił się przekroczenia uprawnień. Wątpliwości budzi jednak uznanie przez sąd, że wskazany przypadek nie stanowi zachowania o stopniu społecznej szkodliwości wyższym niż znikomy oraz towarzyszące temu twierdzeniu uzasadnienie. Sąd bowiem dokonał oceny gradacji dolegliwości, ważąc zachowanie zgodne z prawem i niezgodne z prawem, po czym rozstrzygnął na korzyść postępowania nielegalnego.

Nie ulega wątpliwości, że prawodawca w art. 14 ust. 2 u.ś.p.b. w sposób kategoriyczny określił wyjątki od zakazu zadawania uderzeń. Zadaniem organów państwa jest zatem zastosować się do wskazanej regulacji. Wprawdzie z zasady minimalizacji szkody wyrażonej częściowo w art. 7 ust. 1 u.ś.p.b.

wynika używanie środków przymusu bezpośredniego w sposób powodujący możliwie najmniejszą dolegliwość (Stefański 2011: 39; Lipski 2010: 468–469; Karczmarczyk 2007: 8–9; Szafrńska 2006: 19; Ura 1995: 150; Haniaczyk 2000: 127), a postulat niezbędności wyrażony w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP wymaga doboru środków mniej dolegliwych spośród grupy środków o podobnej skuteczności (Wojtyczek 2002: 685; Szydło 2016: 796–797; wyroki Trybunału Konstytucyjnego z: 20 czerwca 2005 r., K 4/04, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy. Seria A 2005, nr 6, poz. 64; z 3 października 2000 r., K 33/99, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy 2000, nr 6, poz. 188), to wybór zawsze musi się odbywać między środkami zgodnymi z prawem. Analiza dolegliwości zastosowania środków albo sposobów niezgodnych z przepisami w celu poszukiwania alternatywy wobec środków legalnych stanowi krok w niebezpieczną stronę i godzi w pewność prawa.

Komentowane zachowanie oskarżonego funkcjonariusza jako wykraczające poza dozwolone prawem granice może dodatkowo godzić w zakaz tortur. Należy bowiem przypomnieć, że Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych z 10 grudnia 1984 r., definiuje tortury jako „każde działanie, którym jakiegokolwiek osobie umyślnie zadaje się ostry ból lub cierpienie, fizyczne bądź psychiczne, w celu uzyskania od niej lub od osoby trzeciej informacji lub wyznania, w celu ukarania jej za czyn popełniony przez nią lub osobę trzecią albo o którego dokonanie jest ona podejrzana, a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na nią lub trzecią osobę albo w jakimkolwiek innym celu wynikającym z wszelkiej formy dyskryminacji, gdy taki ból lub cierpienie powodowane są przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym, lub z ich polecenia, albo za wyraźną lub milczącą zgodą. Określenie to nie obejmuje bólu lub cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych z prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub wywołanych przez nie przypadkowo”. Tym samym bicie, kopanie, duszenie podaje się jako przykład naruszenia zakazu tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania (Prusek 2021: 78; Marszał, Zagrodnik 2008: 101).

Szersza analiza zasadności zastosowania art. 1 § 2 k.k. wykracza poza ramy niniejszej glosy. Tym niemniej już w świetle wyżej poczynionych rozważań można powziąć wątpliwości, czy zadawanie uderzeń w trakcie wykonywania czynności procesowych przez organ procesowy niezgodnie z przepisami można kwalifikować jako zachowanie o stopniu społecznej szkodliwości nie wyższym niż znikomy.

6. Wnioski

Głosowany wyrok dowodzi potrzeby ujednoczenia rozumienia przesłanek szczególnych zastosowania zatrzymania właściwego – obawy ucieczki i ukrycia się osoby podejrzanej albo oskarżonego. Jednocześnie ujawnia pilną potrzebę interwencji prawodawcy w celu poszerzenia podstaw stosowania środków przymusu bezpośredniego w przepisach k.p.k. Uwzględniając całokształt okoliczności, na kanwie których został wydany głosowany wyrok, warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden aspekt. W toku prac nad u.ś.p.b., a także po jej uchwaleniu sygnalizowano niekompletność systemu kontroli stosowania środków przymusu bezpośredniego (Wystąpienie 2014: 1–3). W odpowiedzi na formułowane zarzuty Minister Spraw Wewnętrznych wskazał, że przepisy pozwalające na pociągnięcie funkcjonariuszy do odpowiedzialności karnej, dyscyplinarnej oraz majątkowej stanowią dostateczną ochronę praw i wolności osób, wobec których zastosowano przymus bezpośredni (Szwarc 2015: 101–102). Głosowanym orzeczeniem uniewinniono oskarżonych mimo wątpliwości co do legalności ich działania. Przykład ten podaje w wątpliwość zaprezentowane stanowisko Ministra Spraw Wewnętrznych.

Wykaz skrótów

k.k.	– Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny.
k.p.k.	– Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego.
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.
u.ś.p.b.	– Ustawa z 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej.

Bibliografia

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483.
- Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych z 10.12.1984 r., Dz.U. z 1989 r., Nr 63, poz. 378.
- Ustawa z 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń, t.j.: Dz.U. z 2022 r., poz. 2151.
- Ustawa z 6 kwietnia 1990 r. o Policji, t.j.: Dz.U. z 2023 r., poz. 171.
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, t.j.: Dz.U. z 2022 r., poz. 1138.
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, t.j.: Dz.U. z 2022 r., poz. 1375.
- Ustawa z 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, t.j.: Dz.U. z 2023 r., poz. 202.

Ustawa z 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2013 r., poz. 1247.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18 marca 2003 r., w sprawie poddawania badaniom lub dokonywania czynności z udziałem oskarżonego oraz osoby podejrzanej, Dz.U. z 2003 r., Nr 108, poz. 1021.

Orzecznictwo

Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z 30 listopada 2010 r., S 5/10. Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy. Seria A 2010, nr 9, poz. 126.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 19 sierpnia 1998 r., II Akz 216/98. Dostęp: 09.06.2023. LEX nr 35107.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 24 lipca 2002 r., II AKz 651/02. Dostęp: 09.06.2023. LEX nr 75084.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 25 września 2008 r., II AKp 147/08. Dostęp: 09.06.2023. LEX nr 477695.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 15 kwietnia 2009 r., II AKz 256/09. Dostęp: 09.06.2023. LEX nr 512063.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 14 stycznia 2015 r., II AKz 813/14. Dostęp: 09.06.2023. LEX nr 1665568.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 8 czerwca 2016 r., II AKz 288/16. Dostęp: 09.06.2023. LEX nr 2139309.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 14 lutego 2018 r., II AKz 90/18. Dostęp: 09.06.2023. LEX nr 2518023.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 17 lipca 2018 r., II AKz 488/18. Dostęp: 09.06.2023. LEX nr 2615545.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 28 maja 1991 r., II Akz 28/91. Dostęp: 09.06.2023. Legalis nr 288431.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 30 grudnia 1991 r., Akz 110/91. Dostęp: 09.06.2023. Legalis nr 288495.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 1 lipca 1992 r., II Akz 118/92. Dostęp: 09.06.2023. Legalis nr 288588.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 5 sierpnia 1992 r., II AKz 154/92. Dostęp: 09.06.2023. LEX nr 27778.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 17 listopada 1993 r., II Akz 318/93. Dostęp: 09.06.2023. LEX nr 27941.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 10 września 1996 r., II AKo 86/96. Dostęp: 09.06.2023. LEX nr 28430.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 13 listopada 2002 r., II AKz 481/02. Dostęp: 09.06.2023. LEX nr 75050.

Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 30 czerwca 2005 r., II AKz 246/05. Dostęp: 09.06.2023. LEX nr 156121.

Uchwała Trybunału Konstytucyjnego z 10 maja 1994 r., W 7/94. Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego 1994, nr 1, poz. 23.

- Wyrok Sądu Rejonowego w Łęczycy z 1 czerwca 2017 r., II K 201/16. Dostęp: 09.06.2023. LEX nr 2362004.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 3 października 2000 r., K 33/99. Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy 2000, nr 6, poz. 188.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 20 czerwca 2005 r., K 4/04. Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy. Seria A 2005, nr 6, poz. 64.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 10 marca 2010 r., U 5/07. Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy. Seria A 2010, nr 3, poz. 20.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 17 maja 2012 r., K 10/11. Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy. Seria A 2012, nr 5, poz. 51.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 5 marca 2013 r., U 2/11. Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy. Seria A 2013, nr 3, poz. 24.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 12 maja 2015 r., P 46/13. Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy. Seria A 2015, nr 5, poz. 62.

Opracowania

- Banaszak, Bogusław. 2012. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Boratyńska, Katarzyna, Paweł Czarnecki, Radosław Koper. 2020. Komentarz do art. 244. W: A. Sakowicz (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Buchała, Kazimierz. 1957. Podstawy stosowania aresztu tymczasowego w ustawie i praktyce. *Nowe Prawo* 7–8: 52–68.
- Cieślak, Marian. 1982. *Postępowanie karne. Zarys instytucji*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Cieślak, Marian. 1984. *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Cora, Łukasz. 2008a. Zatrzymanie żołnierza lub innej osoby przez Żandarmerię Wojskową. *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 3: 27–37.
- Cora, Łukasz. 2008b. Z problematyki karno-administracyjnego zatrzymania osoby do wytrzeźwienia. *Samorząd Terytorialny* 7–8: 134–140.
- Cora, Łukasz. 2008c. Instytucja zatrzymania prewencyjnego z art. 15 ust. 1 pkt 3 ustawy o Policji. *Przegląd Policynny* 3: 164–146.
- Cora, Łukasz. 2008d. Zatrzymanie administracyjne na podstawie art. 40 ust. 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. *Prokuratura i Prawo* 5: 109–119.
- Cora, Łukasz. 2008e. O pojęciu pozaprocesowego zatrzymania osoby. *Państwo i Prawo* 3: 72–82.
- Cora, Łukasz. 2015. *Zatrzymanie osoby w polskim procesie karnym. Analiza dogmatyczno-prawna*. Warszawa: C.H. Beck.
- Dudka, Katarzyna. 2020a. Komentarz do art. 244. W: K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Dudka, Katarzyna. 2020b. Komentarz do art. 279. W: K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.

- Eichstaedt, Krzysztof. 2018a. Komentarz do art. 244. W: D. Świecki (red.). *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. T. 1. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Eichstaedt, Krzysztof. 2018b. Komentarz do art. 258. W: D. Świecki (red.). *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. T. 1. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Grajewski, Jan, Sławomir Steinborn. 2013. Komentarz do art. 278–280. W: L.K. Paprzycki (red.). *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. T. 1. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Haniaczyk, Jan. 2000. Środki przymusu służące Straży Gminnej (Miejskiej) do realizacji zadań w zakresie ochrony porządku publicznego. *Przegląd Policyjny* 3–4: 122–128.
- Hofmański, Piotr, Elżbieta Sadzik, Kazimierz Zgryzek. 2011. Komentarz do art. 244. W: P. Hofmański (red.). *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. T. 1. Warszawa: C.H. Beck.
- Izydorzycy, Jacek. 2002. *Stosowanie tymczasowego aresztowania w polskim postępowaniu karnym*. Kraków: Zakamycze.
- Jeż-Ludwichowska, Maria, Dariusz Kala, Arkadiusz Lach. 2002. Charakter prawny postępowania i środki przymusu w sprawach o wykroczenia. *Prokuratura i Prawo* 6: 40–55.
- Karczmarczyk, Michał. 2007. *Użycie środków przymusu bezpośredniego i broni palnej w aspekcie bezpieczeństwa osobistego policjantów i innych uczestników zdarzeń nadzwyczajnych. Raport z badań*. Szczytno: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji.
- Kobus, Ireneusz, Ireneusz Dziugiel. 2006. *Zatrzymanie, ujęcie, doprowadzenie, sprowadzenie*. Szczytno: Wydawnictwo Dorix.
- Koper, Radosław. Środki przymusu w procesie karnym. 2019. W: J. Zagrodnik (red.). *Proces karny*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Lipski, Jacek. 2010. Regulacje prawne normujące stosowanie środków przymusu bezpośredniego – wnioski de lege lata i de lege ferenda. W: E. Ura, S. Pieprzny (red.). *Służby i formacje mundurowe w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego Rzeczypospolitej Polskiej*. Rzeszów: RS Druk.
- Marszał, Kazimierz, Jarosław Zagrodnik. 2008. Zatrzymanie właściwe z perspektywy sądowej kontroli postępowania przygotowawczego. W: S. Lelental, S. Kudrelek, I. Nowicka (red.). *Czynności dochodzeniowo-śledcze i działania operacyjne policji a rola sądu w postępowaniu przygotowawczym. Materiały konferencyjne (Szczytno 8–9.11.2007 r.)*. Szczytno: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji.
- Marszał, Kazimierz. 2013. *Proces karny. Zagadnienia ogólne. Wydanie II uzupełnione*. Katowice: Wydawnictwo Volumen.
- Murzynowski, Andrzej. 1963. *Areszt tymczasowy oraz inne środki zapobiegające uchylaniu się od sądu*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Osińska, Agata. 2008. Instytucja zatrzymania i jego sądowa kontrola. W: S. Lelental, S. Kudrelek, I. Nowicka (red.). *Czynności dochodzeniowo-śledcze i działania operacyjne policji a rola sądu w postępowaniu przygotowawczym. Materiały konferencyjne (Szczytno 8–9.11.2007 r.)*. Szczytno: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji.
- Paprzycki, Lech Krzysztof. 2013. Komentarz do art. 244. W: L.K. Paprzycki (red.). *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. T. 1. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Prusek, Michał. 2016. Problematyka środków przymusu bezpośredniego w świetle konstytucyjnego wymogu regulacji ustawowej (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP). Cz. 1. *Przegląd Policyjny* 4: 153–164.

- Prusek, Michał. 2017. Problematyka środków przymusu bezpośredniego w świetle konstytucyjnego wymogu regulacji ustawowej (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP). *Cz. 2. Przegląd Policynny* 1: 110–122.
- Prusek, Michał. 2021. *Stosowanie środków przymusu bezpośredniego w procesie karnym*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa.
- Skorupka, Jerzy. 2021a. Komentarz do art. 244. W: J. Skorupka (red.). *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Skorupka, Jerzy. 2021b. Komentarz do art. 258. W: J. Skorupka (red.). *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Skorupka, Jerzy. 2017. Zatrzymanie procesowe osoby podejrzanej. *Prokuratura i Prawo* 11: 16–32.
- Skwarczyński, Hubert. 2020. Komentarz do art. 244. W: D. Drajewicz (red.). *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. T. 1. Warszawa: C.H. Beck.
- Sowiński, Piotr Krzysztof. 2007. Środki przymusu w ustawie o cudzoziemcach. *Prokuratura i Prawo* 11: 124–142.
- Stefański, Robert. 2011. *Środki przymusu bezpośredniego. Wybrane zagadnienia*. Słupsk: Wydawnictwo Szkoły Policji w Słupsku.
- Stefański, Ryszard Andrzej. 1996. Uzasadniona obawa ucieczki podstawą stosowania zakazu opuszczania kraju. *Prokuratura i Prawo* 5: 50–55.
- Stefański, Ryszard Andrzej. 1997. Zatrzymanie według nowego kodeksu postępowania karnego. *Prokuratura i Prawo* 10: 32–61.
- Stefański, Ryszard Andrzej. 1998. *Środki zapobiegawcze w nowym kodeksie postępowania karnego*. Warszawa: Dom Wydawniczy „ABC”.
- Stefański, Ryszard Andrzej. 2000a. Komentarz do art. 244. W: Z. Gostyński (red.). *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. T. 1. Warszawa: Dom Wydawniczy „ABC”.
- Stefański, Ryszard Andrzej. 2000b. Komentarz do art. 258. W: Z. Gostyński (red.). *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. T. 1. Warszawa: Dom Wydawniczy „ABC”.
- Stefański, Ryszard Andrzej, Stanisław Zabłocki. 2019a. Komentarz do art. 244. W: R.A. Stefański, S. Zabłocki (red.). *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. T. 2. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Stefański, Ryszard Andrzej, Stanisław Zabłocki. 2019b. Komentarz do art. 279. W: R.A. Stefański, S. Zabłocki (red.). *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. T. 2. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Szafańska, Elżbieta. 2006. *Prawne i organizacyjne uwarunkowania interwencji policyjnych*. Szczytno: Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie.
- Szwarc, Karolina. 2015. Stosowanie ustawy z dnia 24 maja 2013 roku o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej z perspektywy doświadczeń Rzecznika Praw Obywatelskich. W: R. Netczuk (red.). *Użycie broni palnej jako środka przymusu bezpośredniego. Aspekty prawne*. Katowice: Uniwersytet Śląski w Katowicach.
- Szydło, Marek. 2016. Komentarz do art. 31. W: M. Safjan, L. Bosek (red.). *Konstytucja RP. Komentarz*. T. 1. Warszawa: C.H. Beck.
- Śliwiński, Stanisław. 1961. *Polski proces karny przed sądem powszechnym. Zasady ogólne*, wyd. II. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

- Świda, Zofia. 2008. Wykładnia przepisów prawa karnego procesowego. W: Z. Świda (red.). *Postępowanie karne. Część ogólna*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Tuleja, Piotr. 2016. Komentarz do art. 7. W: M. Safjan, L. Bosek (red.). *Konstytucja RP. Komentarz*. T. 1. Warszawa: C.H. Beck.
- Ura, Edward. 1995. Prawne formy i metody działania policji. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska* XLII: 141–156.
- Waltoś, Stanisław. 2008. *Proces karny. Zarys systemu*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Wiliński, Paweł. 2021. Konstytucyjne gwarancje stosowania środków przymusu W: P. Hofmański, T. Grzegorzczak, D. Świecki (red.). *System prawa karnego procesowego*. Tom IX: *Środki przymusu*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Witkowska, Krystyna. 2011. Gwarancje zatrzymanego. *Prokuratura i Prawo* 9: 80–99.
- Wojtyczek, Krzysztof. 1999. *Granice ingerencji ustawodawczej w sferę praw człowieka w Konstytucji RP*. Kraków: Zakamycze.
- Wojtyczek, Krzysztof. 2002. Zasada proporcjonalności. W: B. Banaszak, A. Preisner (red.). *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*. Warszawa: C.H. Beck.
- Woźniewski, Krzysztof. 2010. Zasada praworządności w procesie karnym. *Gdańskie Studia Prawnicze* XXIV: 391–397.
- Zagórski, Janusz. 2004. Zatrzymanie przez policję oraz umieszczenie w policyjnych izbach zatrzymań. *Państwo i Prawo* 9: 84–97.

Źródła internetowe

Wystąpienie RPO z 31.10.2014 r. do MSW w sprawie braku w ustawie o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej przepisów regulujących możliwość złożenia na zastosowanie środków przymusu bezpośredniego i broni palnej, Sygn. II.511.1869.2014. Dostęp: 09.06.2023. <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20MSW%20ws.%20braku%20mo%C5%Bcliwo%C5%9Bci%20z%C5%82o%C5%BCenia%20za%C5%BCalania%20na%20u%C5%BCycie%20%C5%9Brodok%C3%B3w%20przymusu%20bezp%C5%9Bredniego%20i%20broni%20palnej.pdf>.

